Anna Młynarska-Sobaczewska¹

Oblicza i aporie rozliczalności władzy sędziowskiej²

Słowa kluczowe: rozliczalność sędziowska, odpowiedzialność władzy sądowniczej, niezawisłość sędziowska

Keywords: judicial accountability, judicial responsibility, judicial independence

Streszczenie

Artykuł dotyczy dokonuje próby odseparowania rozliczalności sędziowskiej od form odpowiedzialności sędziów. Prezentuje propozycję terminologiczną rozliczalności sędziowskiej w nauce prawa, przedstawia podstawowe założenia realizacji rozliczania władzy sędziowskiej wobec form odpowiedzialności, proponując rozdzielenie tych kategorii oraz zakres przedmiotowy i podmiotowy rozliczalności. Rezultatem analizy są wnioski dotyczące form rozliczalności poprzez uzasadnienie decyzji sędziowskich oraz zarysowanie zagrożeń, jakie dotyczą tej kategorii.

Abstract

The Faces and Paradoxes of Judicial Accountability

The article regards the problem how to separate judicial accountability from the other forms of judges liability. It presents a proposal of judicial accountability concept in legal science, the basic assumptions for the settlement of judicial power towards forms of

¹ ORCID ID: 0000-0003-3029-2836, doktor habilitowany, Instytut Nauk Prawnych, Polska Akademia Nauk. E-mail: anka.sobaczewska@gmail.com.

² Artykuł powstał w ramach realizacji projektu „Rozliczalność jako kategoria prawa konstytucyjnego”, finansowanego przez NCN, UMO 2018/29/B/HSS/01771.

responsibility, proposing the separation of these categories. and the subject and object scope of judicial accountability. The result of the analysis are conclusions on the forms of accountability within judicial power, especially judges' decisions – and outlining some threats that apply to them.

Zagadnienie rozliczenia z wykonywania władzy sędziowskiej jest w refleksji nad prawem konstytucyjnym jedną z tych kwestii, które wzbudzają skrajne emocje, ujawniające odmienne oczekiwania. Kontrowersje związane z rozliczalnością sędziowską szczególnie mocno wybrzmiewają w polskiej debacie publicznej od kilku lat, choć nie sposób uznać, aby argumenty w niej podnoszone były odmienne od dotychczas podnoszonych. Zwolennicy rozliczania sędziów ze sprawowanej władzy twierdzą, że w demokracji każda władza, w tym władza sądownicza, musi być rozliczana przez suwerena, uosabianego zwykle przez większość parlamentarną; w doktrynie amerykańskiej już od XIX w. zwraca się uwagę na ryzyko dyktatury nieodpowiedzialnych sędziów³. Przeciwnicy rozliczalności podnoszą argument, że musiałaby ona oznaczać ingerencję w niezawisłość sędziowską, stanowiącą fundament powierzenia władzy sądenia oraz paradygmat rządów prawa, w których to prawo, jako jedyne i najwyższe kryterium – decyduje o granicach i podstawach działania władzy⁴. Obie strony odwołują się zatem do racji najwyższych, fundamentalnych dla współczesnego ustroju, argumentacje te są całkowicie paralelne, a zatem jest to dyskusja, która budzi wielkie kontrowersje⁵, boleśnie dające o sobie znać w praktyce polskiego wymiaru

³ Szerzej na ten temat zob. np. W.J. Quirk, R.R. Bridwell, *Judicial Dictatorship*, New Brunswick–New Jersey 2015.

⁴ O argumentacji tej por.: J.E. Moliterno, L. Berdisová, P. Čuroš, J. Mazúr, *Independence without Accountability: the harmful consequences of EU policy toward Central And Eastern European Entrants*, „Fordham International Law Review” 2018, vol. 42, Iss. 2, s. 484, 487–488, 538–540.

⁵ Przeglądu stanowisk w tym zakresie dokonują J.A. Ferejohn, L.D. Kramer, *Independent Judges, Dependent Judiciary: Institutionalizing Judicial Restraint*, „New York University Law Review” 2002, vol. 77, s. 962, 975, autorzy ci wskazują także na pozorną tak zarysowaną

sprawiedliwości i sprawowaniu władzy politycznej, a także nie sposób jej przerwać wyborem wyższej racji.

Jeśli wątpliwości i spory, jakie rodzi kwestia rozliczalności władzy sędziowskiej, mają być rozważane poza retoryką polityczną, w warunkach dyskusji naukowej, wymagają przynajmniej pewności co do używanych pojęć i jednoznaczności kategorii, jakimi posługują się jej uczestnicy. Pierwsza część artykułu ma za zadanie przedstawić taką właśnie propozycję terminologiczną, nakreślając znaczenie i aktualność kwestii rozliczalności w nauce prawa. W drugiej części artykuł przedstawia podstawowe założenia realizacji rozliczania władzy sędziowskiej wobec form odpowiedzialności, proponując rozdzielenie tych kategorii, oraz zakres przedmiotowy i podmiotowy tej rozliczalności. W ostatniej części zawarte są wnioski dotyczące klasyfikacji form rozliczalności wykonywania władzy sędziowskiej.

I.

Problem rozliczalności sędziowskiej identyfikowany jest w nauce prawa od kilku dekad. Autorzy podkreślają, że rozliczalność sądów i sędziów jest konieczną pochodną zaufania do sądów. Sądy mogą pełnić swoją funkcję w społeczeństwie, jeśli proces rozstrzygania jest rzetelny, efektywny, oczekiwany i nieprzesadnie kosztowny, a skoro tak, konieczna jest wiedza o tych cechach i możliwość ich weryfikacji⁶.

Rozliczalność władzy sędziowskiej jest coraz częściej traktowana w dokumentach międzynarodowych jako czynnik determinujący niezależność i bezstronność sądownictwa; m.in. w preambule rezolucji ONZ o niezależności i bezstronności sądownictwa, członków jury i asesorów oraz niezależności prawników z 2015 r.⁷ podkreślona jest waga zapewnienia rozliczalno-

dychotomii. Por. także C. Geyh, *Judicial Independence, Judicial Accountability and the Role of Constitutional Norms in Congressional Regulation of the Courts*, „Indiana Law Journal” 2003, vol. 78, Iss. 1, s. 160, <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol78/iss1/7> (10.01.2020).

⁶ S. Shetreet, *Judicial Accountability: A Comparative Analysis of the Models and the Recent Trends*, „International Legal Practitioner” 1986, vol. 11, Iss. 2, s. 39.

⁷ The Preamble to the UN Human Rights Council resolution on Independence and impartiality of the judiciary, jurors and assessors, and the independence of lawyers, 29.06.2015.

ści, transparentności i integralności sądownictwa jako kluczowego elementu sędziowskiej niezależności i warunku rządów prawa⁸. Rozliczalność pojawia się także w dokumentach dotyczących rządów prawa oraz sędziowskiej korupcji, które powstają w środowisku Rady Europy⁹. Znaczenie tej kategorii szczególnie mocno podkreślają autorzy Raportu Międzynarodowej Komisji Prawników z 2016 r.¹⁰, który akcentuje, że międzynarodowe standardy niezależności sądownictwa wymagają skutecznych instrumentów odpowiadania na zachowania sędziów, którzy nie zachowują tej niezależności i bezstronności; tak czynią m.in. Podstawowe Zasady Niezależności Sądownictwa z 1985 r.¹¹; a także Zasady Zachowania Sędziego z Bangalore¹² z 2001 r., podobnie czyni rezolucja ECOSOC 2006/23.

W nauce prawa konstytucyjnego kwestia rozliczalności sędziowskiej pojawia się, choć dotychczas zwykle w kontekście tranzycji i rozliczenia z prze-

⁸ „Stressing the importance of ensuring accountability, transparency and integrity in the judiciary as an essential element of judicial independence and a concept inherent to the rule of law, when it is implemented in line with the UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary and other relevant human rights norms, principles and standards”. Ibidem.

⁹ Resolution 19/36 (2012) on Human Rights, Democracy and the Rule of Law. Parliamentary Assembly of the Council of Europe, Resolution 1703 (2010), „Judicial corruption”, and Resolution 2098 (2016), „Judicial corruption: urgent need to implement the Assembly’s proposals”, [za:] M. Pollard i inni, *Judicial Accountability. International standards on accountability mechanisms for judicial corruption and judicial involvement in human rights violations, A Practitioner’s Guide, The International Commission of Jurists*, Geneva 2016, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2016/06/Universal-PG-13-Judicial-Accountability-Publications-Reports-Practitioners-Guide-2016-ENG.pdf> (10.01.2020), s. 1.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary 1985, przyjęte podczas Kongresu ONZ w 1985 r. (the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders), wprowadzone w życie m.in. przez rezolucje Zgromadzenia Ogólnego NZ nr 40/32 i 40/146 (1985). W ślad za wspomnianymi dokumentami rozliczalność jest traktowana jako element prawa do sądu w raportach: UN Special Rapporteur on the independence of judges & lawyers („UNSRIJL”), Report on Judicial Accountability, UN Doc A/HRC/26/32 (2014).

¹² Bangalore Principles of Judicial Conduct („Bangalore Principles”) 2001, czyli The Bangalore Draft Code of Judicial Conduct 2001 przyjęty przez Judicial Group on Strengthening Judicial Integrity, poprawione przez Round Table Meeting of Chief Justices held at the Peace Palace, The Hague, 25–26 listopada 2002.

szłością, czyli rozliczenia ze sprawowania władzy w sytuacjach ekstremalnych, związanych z poważnymi naruszeniami praw człowieka i uczestnictwem w zbrodniach popełnianych w imieniu państwa¹³.

Wielość form i kontekstów powoduje, że kategoria rozliczalności władzy sądowniczej domaga się pilnego sklasyfikowania i rozgraniczenia. Takich prób jest немало w literaturze prawniczej. Stephen Colbran wskazuje wśród form rozliczalności: kontrolę opinii publicznej, mediów, kontrolę instancyjną, rozliczenia ze sprawowania władzy sędziowskiej dokonywane przez organy legislatywy i egzekutywy, ale także opinie formułowane przez prawników zawodowo występujących w sądzie i akademików, a także nadzór sprawowany przez władze sędziowskie¹⁴. Charlie Geyh proponuje podział na rozliczalność instytucjonalną (z finansowania i sposobu wykonywania tej władzy w ramach systemu wymiaru sprawiedliwości), rozliczalność behawioralną – za zachowania sędziego w ramach procesu i poza nim, o ile wpływają na ocenę bezstronności oraz rozliczalność za podejmowane rozstrzygnięcia¹⁵.

Shimon Shetreet klasyfikuje rozliczalność według sposobu jej egzekwowania; wskazując trzy jej typy: 1) rozliczalność prawną, w postaci odpowiedzialności dyscyplinarnej, kontroli odwoławczej, a także odpowiedzialności cywilnej i karnej, 2) publiczną, wykonywaną przede wszystkim w ramach kontroli parlamentu oraz egzekutywy oraz 3) rozliczalność nieformalną (społeczną), wykonywaną przez środowisko zawodowe prawników¹⁶. Mauro Cappelletti z kolei proponuje wyróżnienie trzech modeli, w jakich rozliczalność może być realizowana: model represyjny, w którym podmiotem rozliczającym się

¹³ D. Dyzenhaus, *Judging the Judges, Judging Ourselves: Truth, Reconciliation and the Apartheid Legal Order*, Hart Publishing 1998; Hakeem O. Yusuf, *Transitional Justice, Judicial Accountability and the Rule of Law*, Routledge 2010; H. Petter Graver, *Judges against Justice: On Judges When the Rule of Law is Under Attack*, Springer 2015.

¹⁴ S. Colbran, *The Limits of Judicial Accountability: The Role of Judicial Performance Evaluation*, „Legal Ethics” 2003, vol. 6, <https://www.researchgate.net/publication> (10.01.2020), s. 56.

¹⁵ C. Geyh, Ch. Gardner Geyh, *The Elastic Nature of Judicial Independence and Judicial Accountability*, [w:] *The Improvement of the Administration of Justice* 2002, s. 167, 168.

¹⁶ S. Shetreet, *Judicial Accountability: A Comparative Analysis of the Models and the Recent Trends*, „International Legal Practitioner” 1986, vol. 11, Iss. 2, s. 38, <https://ssrn.com/abstract=2646873> (10.01.2020).

podmioty władzy politycznej, model autonomiczny (korporacyjny) – dokonywany w ramach władzy sądowniczej oraz model responsywny albo konsumencki (*responsive consumer-oriented*) model mieszany, pozwalający skierować uwagę na działanie władzy sądowniczej od strony realizowania swoich zadań przez obywateli¹⁷.

Wskazane klasyfikacje nie wskazują jednak na charakter relacji rozliczalności, nie determinują ani jej funkcji, ani też relacji między podmiotami, które biorą w nich udział, przede wszystkim zaś – nie wyznaczają dystynkcji między rozliczalnością a kontrolą lub odpowiedzialnością.

Termin rozliczalność, zgodnie ze swoim źródłosłowem (*aconter, account*) literalnie oznacza obowiązek przedłożenia rachunku ze sprawowania powierzonych czynności w ramach swoich kompetencji albo celów. To pojęcie dobrze znane w ekonomii, zarządzaniu, psychologii społecznej, coraz częściej używane jest także w naukach o polityce i prawie konstytucyjnym¹⁸. Kategoria ta pozwala zinstrumentalizować założenie o powierzeniu władzy i konieczności przedstawienia raportu ze sposobu i efektów, w jaki władza ta została wykonana. Podmiot zobowiązany do wykonania rozliczenia – zdania rachunku (raportu) z wykonywania określonych zadań, dokonuje tego wobec osoby, która dokonała powierzenia owych zadań – ten podmiot z kolei ma prawo domagać się takiego raportu. Jest to zatem funkcja kompetencji powierzającego (zwanego w literaturze dotyczącej rozliczalności Pryncypa-

¹⁷ M. Cappelletti, *Who Watches the Watchmen?* [w:] *Judicial Independence: The Contemporary Debate*, red. S. Shetreet, J. Deschêness, Martinus Nijhoff Publishers 1984, s. 570–574.

¹⁸ S. Ashworth, *Electoral Accountability: Recent Theoretical and Empirical Work*, „Annual Review of Political Science” 2012, vol. 15, C.R. Berry, W.G. Howell, *Accountability and Local Elections: Rethinking Retrospective Voting*, „The Journal of Politics” 2007, vol. 69, No. 3, G. Bermant, R.R. Wheeler, *Federal Judges and the Judicial Branch: Their Independence and Accountability*, „Mercer Law Review” 1995, vol. 46, *The Oxford Handbook of Public Accountability*, red. M. Bovens, R.E. Goodin, T. Schillemans, Oxford University Press 2014, m.in. rozdziały: R.D. Behn, *Performancestat*, M. Bovens, T. Schillemans, *Meaningful Accountability*, M. Flinders, *The Future and Relevance of Accountability Studies*, C. Harlow, *Accountability and Constitutional Law*, S. Gailmar, *Accountability and Principal – Agent Theory*. Ponadto m.in.: J.D. Fearon, *Electoral accountability and the control of politicians: selecting good types versus sanctioning poor performance*, [w:] *Democracy, Accountability, and Representation*, red. A. Przeworski, S. Stokes, B. Manin, New York: Cambridge University Press 1999, *Parliament. Legislation and Accountability*, red. D. Horne, A. le Sueur, Hart Publishing 2016.

łem), aby zanalizować i móc ocenić działania tego, komu powierzono jakieś zadanie (zwanego Agentem)¹⁹.

Rozliczalność ma co najmniej dwie szczególne cechy. Po pierwsze, proponuje ujęcie relacji znanych dotychczas w państwie i dotyczących sprawowania władzy w paradygmacie modelu Pryncypał – Agent (zwierzchnik, zlecający – podwładny, wykonawca). Po wtóre, rozliczalność winna posługiwać się określonymi instrumentami uzyskiwania raportu ze sprawowania władzy, choć nie generuje wymogów, jakie rozliczany powinien spełnić w ramach jej wykonywania. Co jednak najbardziej charakterystyczne, a łatwe do przecoczenia, rozliczalność i inne instytucje odpowiedzialności za działania władzy publicznej mają odmienne funkcje i skutki. Formy odpowiedzialności zmierzają do zastosowania sankcji za przekroczenie lub niedopełnienie określonych wymagań²⁰, tymczasem funkcją rozliczalności jest jedynie uzyskanie relacji, raportu ze sprawowanej władzy; nie zmierza ona ani do skontrolowania standardu, ani do zastosowania sankcji. Mimo konotowanej, zwłaszcza w języku polskim, konfrontacyjnie nazwy, jest zespołem instytucji polegających na uzyskaniu wiedzy o podjętych i podejmowanych działaniach, z możliwością ich dalszego wykorzystania (także w celu realizacji innych form rozliczeń) – a nie na osądzeniu (zaaprobowaniu lub odrzuceniu) zachowań rozliczanego podmiotu władzy. Większość form rozliczalności realizowana jest w formie relacji o podejmowanych działaniach, przedstawianiu ich przesłanek, racji oraz raportowania skutków tak podejmowanych aktywności w sferze powierzonej władzy. Ma więc znacznie szerszy, właśnie narracyjny charakter – jest jako to obrazowo ujęto: werbalnym mostem między działaniem a oczekiwaniem²¹.

¹⁹ C. Achen, L.M. Bartels, *Blind Retrospection: Electoral Responses to Droughts, Flu and Shark Attacks*, APSA, Boston 2002, G. Lenz, *Follow the Leader: How Voters Respond to the Politicians' Performance and Policies*, Chicago University Press 2012, S. Gailmar, *Accountability and Principal – Agent Theory*, [w:] *The Oxford Handbook of Public Accountability...*

²⁰ Jeremy Waldron proponuje na określenie tego rodzaju form sformułowanie *forensic accountability*, w odróżnieniu od *agent accountability*, oznaczającej obowiązek Agenta wobec Pryncypała zdania relacji ze swego działania. J. Waldron, *Accountability: Fundamental to Democracy*, „New York University School of Law, Public Law Research Paper” 2014, No. 14–13, ss. 1–32, <https://ssrn.com/abstract=2410812>. (10.01.2020).

²¹ M. Bovens, T. Schillemans, R.E. Goodin, *Public Accountability*, [w:] *The Oxford Handbook of Public Accountability...*, s. 4.

II.

Zaproponowana definicja pozwala sklasyfikować i analizować funkcje rozmaitych instrumentów rozliczenia, a także zakresu odpowiedzialności władzy sądowniczej. Wśród nich wymieniane są bardzo różnorodne mechanizmy z wielu płaszczyzn i dziedzin, takie jak: kontrola instancyjna orzeczeń, kontrola społeczna oraz medialna działań władzy sądowniczej, rozliczalność zawodowa (realizowana w środowisku prawników praktyków oraz akademików), odpowiedzialność dyscyplinarna, procedury odwołania sędziego (*impeachment*), a także odpowiedzialność karna sędziów, odpowiedzialność cywilna za wyrządzone szkody, także procedury parlamentarne monitorujące instytucjonalnie władzę sądowniczą, powoływane w czasach tranzyjacji komisje prawdy, trybunały *ad hoc* do osądzenia zbrodni wymiaru sprawiedliwości, wreszcie – instrumentarium antykorupcyjne.

Wśród wskazanych narzędzi tylko nielicznych podstawową funkcją jest zdawanie i odbieranie relacji z wykonania władzy sądowniczej. Z kręgu rozliczalności *sensu stricto* wyłączyć należy m.in. instrumenty zmierzające do pozbawienia sędziego urzędu; zdanie relacji ze sprawowanej władzy sędziowskiej nie ma wiele wspólnego z uruchamianiem takich procedur. Można wręcz zaobserwować relację odwrotną, to jest im bardziej instrument zmierza do wyegzekwowania odpowiedzialności wobec sędziego, tym mniej pozostaje przestrzeni dla zdania – i odebrania – raportu ze sprawowania władzy, uruchamiane są bowiem działania i retoryka zarzutów i obrony przed nimi, co nie pozostawia już miejsca na złożenie relacji w typowej sytuacji komunikacyjnej między powierzającym a tym, któremu władza została powierzona.

Wyrazistym przykładem jest instytucja *recall* (odwołania z urzędu w drodze głosowania powszechnego), stosowana wobec amerykańskich sędziów w kilku stanach²². Do odwołań takich dochodziło wielokrotnie; np. w Iowa w 2010 r. odwołanych *recall* dotyczył trzech sędziów Sądu Najwyższego, w dodatku zostali odwołani – co w trakcie kampanii było bardzo wyraźnie podkreślone – za wydanie konkretnego orzeczenia (uznanie za związek małżeń-

²² Między innymi: Arizona, Kalifornia, Nevada, Północna Dakota, Oregon, Wisconsin, za: Z.J. Siegel, *Recall Me Maybe? The Corrosive Effect of Recall Election on State Legislative Politics*, „University of Colorado Law Review” 2015, vol. 86, s. 316.

ski związku między osobami tej samej płci)²³. Obserwacja praktyki prowadzi jednak do wniosku, że relacja ze sprawowania władzy ustępuje tu konfrontacji oczekiwań z wizerunkiem ukształtowanym w trakcie kampanii w sprawie odwołania²⁴. Przykład *recall* wskazuje na bardzo silną konotację odpowiedzialności za decyzje dotyczące orzekania i oznaczają bezpośrednie jej egzekwowanie, co rodzi wątpliwość co do rzeczywistej niezawisłości sędziego w warunkach takiej „korozi mandatu”. Amerykańskie orzecznictwo prezentuje jednak linię, zgodnie z którą instytucja *recall* nie stanowi naruszenia formuły mandatu powierzonego sędziom²⁵, ani zasady *due process of law*²⁶, a także zasadą równości wobec prawa²⁷, realizując zasadę republikańskiej formy rządów²⁸, opartej na idei rządów rozliczalnych i odpowiedzialnych, w ramach których przymiotem rozliczalności nie są objęci jedynie parlamentarzyści, ale również depozytariusze pozostałych władz – w tym władzy sądenia.

Rozważania amerykańskiej jurysprudencki na temat statusu sędziego w kontekście możliwości jego odwołania nie zachowują aktualności w systemie,

²³ A.G. Sulzberger, *Ouster of Iowa Judges Sends Signal to Bench*, NY Times, 11.03.2010, za: Z.J. Siegel, *Recall Me Maybe...*, s. 340.

²⁴ Często przywoływany jest w tym kontekście przypadek Justice Rose Bird, prezesa Sądu Najwyższego Kalifornii, której nominacja nie została w wyborach w 1986 r. potwierdzona, większością 67%, po kampanii atakującej jej stosunek do kary śmierci. P. Stolz, *Judging Judges: The Investigation of Rose Bird and the California Supreme Court*, New York 1981, P.K. Berown, *The Rise and Fall of Rose Bird. A Career Killed by the Death Penalty*, California State University, Fullerton, https://www.cschs.org/wp-content/uploads/2014/03/CSCHS_2007-Brown.pdf (10.01.2020).

²⁵ Orzeczenie Sądu Najwyższego stanu Iowa z 1908 r., *Eckerson v. City of Des Moines*. Szerzej: *Constitutionality of Local and State Recall Provisions*, 13 American Law Reports 6th 661 (2006).

²⁶ Sąd Najwyższy stanu Teksas w orzeczeniu *Bonner v. Beleslerling*, 104 Tex 432, 138 S.W. 571 (1911).

²⁷ Sąd Najwyższy stanu Kalifornia w wyroku *Baertschiger v. Leffler* z 21 grudnia 1939 r., 36 Cal. App. 2d 208, 97 P.2d 501 (2d Dist. 1939).

²⁸ W cytowanym orzeczeniu *Bonner v. Belsterling* sąd teksański wyjaśnił, że forma republikańskiej formy rządów, gwarantowana w art. IV sec. 4 Konstytucji USA, oznacza sprawowanie rządów przez obywateli i podkreślił, że oddanie decyzji w sprawie wyboru i odwołania jakiegokolwiek osoby sprawującej funkcję z wyboru w ręce obywateli trudno uznać za jakiegokolwiek jej naruszenie – bowiem nawet jeśli oznacza ograniczenie mandatu osób wybranych, to ograniczenie to oznacza przekazanie władzy bezpośrednio obywatelom, czyli podmiotowi władzy suwerennej (za: *Constitutionality...*).

w którym wybór sędziów nie jest nawet formalnie dokonywany przez obywateli. Jednak uwagi poczynione powyżej prowadzą do wniosku, że refleksja nad odwoływaniem sędziego nie dotyczy kwestii jego rozliczalności – a jedynie konsekwencji działania wbrew woli mocodawcy; sama relacja ze sprawowania władzy jest tu niepotrzebna, a istotny jest wyłącznie efekt sprawowania powierzonej władzy, niesatysfakcjonujący mocodawców (Pryncypała).

Podobnie przedstawia się kwestia relacji między odpowiedzialnością a rozliczalnością w przypadku stosowania instytucji *impeachment* wobec sędziów, dopuszczalnej w wielu państwach systemu *common law* (Wielka Brytania²⁹, USA³⁰, Indie, Australia³¹, Irlandia³²). Instytucję *impeachment* można byłoby zaliczyć do form rozliczalności *sensu largo*, ze względu na wyraźną relację między powierzającym (uosabianym przez parlament) a sędzią, sprawującym władzę w wyniku jej powierzenia; w istocie jednak element odpowiedzialności całkowicie przesłania istotę rozliczalności, to jest zdanie obiektywnej relacji ze sprawowanej władzy.

Podstawą *impeachment* są, jak stanowią odpowiednie regulacje konstytucyjne lub wypracowany zwyczaj, przypadki niewłaściwego postępowania lub niezdolność do sprawowania funkcji³³. Ta pierwsza przesłanka ma bardzo szeroki zakres i może dotyczyć tak zachowań sędziego poza procesem orzekania, jak i zachowania (postępowania) w trakcie sprawowania władzy sędziowskiej. Tego rodzaju odpowiedzialność sędziowska napotyka nieuchronnie trzy aporie.

²⁹ Procedura nigdy nie została wszczęta wobec sędziego angielskiego lub walijskiego; tylko raz zastosowano ją wobec sędziego irlandzkiego.

³⁰ F. Thompson Jr., D.H. Pollitt, *Impeachment of Federal Judges: An Historical Overview*, „North Carolina Law Review” 1970, vol. 49, s. 87, <http://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol49/iss1/9> (12.01.2020).

³¹ Artykuł 72 Konstytucji Australii stanowi, że sędzia nie może być usunięty z urzędu z wyjątkiem usunięcia przez Gubernatora Generalnego w Radzie na żądanie obu izb parlamentu, uzasadnione złym zachowaniem sędziego lub jego niekompetencją „Shall not be removed except by the Governor-General in council, on an address from both Houses of Parliament in the same session, preying for such removal on the ground of proved misbehaviour or incapacity”.

³² Zgodnie z art. 35 Konstytucji Irlandii sędziowie mogą być usunięci z urzędu wyłącznie w przypadku stwierdzonego niestosownego zachowania lub niekompetencji (judges „shall not be removed from office except for stated misbehaviour or incapacity”) i wyłącznie w drodze uchwały obu izb parlamentu.

³³ Raport *Judicial Accountability...*, s. 24.

Po pierwsze, immanentnie nieostre jest sformułowanie podstawy takiej odpowiedzialności, co stanowi oczywiste wyzwanie dla zasady niezawisłości sędziowskiej. Postawienie zarzutu może okazać się nader łatwe, a osąd jego zasadności – bez trudu może stać się subiektywny i stronniczy. Jak wskazują autorzy Raportu³⁴ przesłanka niewłaściwego zachowania (*misconduct*) nie może dotyczyć błędów *bona fide* albo interpretacji norm – choć oczywiście to także są pojęcia obarczone znacznym stopniem względności. Podkreśla się jednak, że aby osądzić niewłaściwe zachowanie, należy wypracować standard zachowania właściwego dla sędziego, co podkreślają m.in. Zasady z Bangalore, domagając się skatalogowania i sprecyzowania zachowań sędziowskich przez gremia sędziowskie³⁵.

Po drugie, wdrożenie procedury w celu wyegzekwowania złożenia z urzędu sędziego determinuje przebieg tego postępowania, retorykę działań oskarżycieli, a także broniącego się przed zarzutami sędziego³⁶. W tego rodzaju postępowaniu nie ma więc miejsca na zdanie w warunkach bezstronności relacji z wykonywanej władzy; przeciwnie: relacja jest skierowana już na obronę stanowiska. Na taki charakter relacji powstającej w ramach procedury odwoływania sędziego wskazuje też waga kwestii proceduralnych w trakcie procedury (m.in. zasady rzetelności procesu, w tym równości broni) – jest to zatem rozliczalność w znaczeniu *forensic*, według określenia J. Waldrona, czyli odpowiedzialność ze znikomą funkcją uzyskania relacji ze sprawowania władzy sędziowskiej.

Trzecim, bardzo charakterystycznym dla odpowiedzialności sędziów paradoksem, widocznym szczególnie w sytuacji, gdy zarzut dotyczy sprawowania przez nich powierzonej władzy, jest kwestia obrony poprzez argumentację sprowadzającą się do obrony przez prawo. Jeśli zarzuty wobec sędziego dotyczą niewłaściwego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, to odpowiedź i relacja sędziego będzie argumentacją sprowadzającą się do wskazania prawa, które nakazywało, zdaniem sędziego, działania, za które ma ponieść odpowiedzialność. Co nie jest niezgodne z prawem nie może być

³⁴ Ibidem.

³⁵ Bangalore Principles of Judicial Conduct, Bangalore Implementation Measures, art. 15.5; 56 B.

³⁶ S. Colbran, *The Limits of Judicial Accountability: The Role of Judicial Performance Evaluation*, „Legal ethics” 2003, 6 (1), s. 60.

ocenione jako złe, w myśl tego rodzaju argumentacji, a choć jest ona logicznie bez zarzutu, pozostaje w retoryce i płaszczyźnie odpowiedzialności, a nie rozliczalności³⁷.

Na podobne problemy zwraca też uwagę orzecznictwo i nauka prawa w zakresie postępowań dyscyplinarnych wobec sędziów, choć nie mają już zazwyczaj rysu relacji między Pryncypałem a Agentem, zgodnie z nomenklaturą rozliczalności. Zagadnienia te szczególnie boleśnie występują także w polskiej regulacji prawnej oraz praktyce ostatnich lat, warto jednak wspomnieć, że na szczególne znaczenie gwarancji proceduralnych, w szczególności niezależność ciała egzekwującego odpowiedzialność w postępowaniach dyscyplinarnych zwracano uwagę wielokrotnie w odniesieniu do praktyk wielu państw.

Pierwszoplanowe pozostaje zatem zagadnienie nieostrości przesłanek „przevinienia”, za jakie odpowiedzialność taka może być egzekwowana³⁸; pozostaje także ustalenie przed kim formalnie sędzia ma odpowiedzialność ponosić. Zgodnie z Zasadami z Bangalore z 2002 r. powinny to być ciała niezależne i bezstronne³⁹; bardziej precyzyjne wymogi zostały sformułowane w orzeczeniach i zaleceniach organów Rady Europy; zgodnie z orzecznictwem ETPC co najmniej połowa członków takich ciał złożona powinna być z sędziów; wy-

³⁷ J.E. Moliterno, L. Berdisová, P. Čuroš, J. Mazúr, *Independence without Accountability: the harmful consequences of EU policy toward Central And Eastern European Entrants*,... s. 540. Charakterystyczny z punktu widzenia wspomnianej cechy (obrony poprzez argument nakazu prawnego) jest już pierwszy przypadek próby zastosowania impeachment wobec sędziego federalnego Sądu Najwyższego Samuela Chase, oskarżonego przez Republikanów o naruszenie prawa w orzeczeniu. Izba Reprezentantów głosowała za impeachment. Podczas procesu w Senacie Chase argumentował, że nie może być usunięty za błąd w orzeczeniu, ani niewłaściwe zachowanie podczas orzekania, ale tylko za przestępstwo. Senat, aprobując to stanowisko w 1805 r., nie przegłosował usunięcia sędziego z urzędu.

³⁸ W prawie polskim, zgodnie z art. 107 ustawy z 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. 2019, poz. 52) sędzia odpowiada dyscyplinarnie „za przewinienia służbowe, w tym za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa i uchybienia godności urzędu”. Odpowiada także za swoje postępowanie przed objęciem stanowiska, jeżeli przez nie uchybił obowiązkowi piastowanego wówczas urzędu państwowego lub okazał się niegodnym urzędu sędziego.

³⁹ Zasady Bangalore posługują się w tym miejscu terminem rozliczalności. W wielu opracowaniach odpowiedzialność dyscyplinarna, a szerzej – zgodność zachowań z zasadami etyki zawodowej sędziego traktowana jest jako główna forma rozliczalności (por. J.E. Moliterno, L. Berdisová, P. Čuroš, J. Mazúr, op.cit.).

móg ten dotyczy też przewodniczącego⁴⁰. Rada Konsultacyjna Sędziów Europejskich (The Consultative Council of European Judges – CCJE) zarekomendowała, aby członkowie, którzy nie są sędziami byli wyznaczani przez ciała niepolityczne; zgodnie z jej rekomendacją, o ile parlament dokonuje wyboru członków ciał dyscyplinarnych, to kandydaci winni wywodzić się z nominacji niezależnych i miarodajnych gremiów (środowisko akademickie, organizacje pozarządowe, adwokaci) i kwalifikowaną większością uwzględniającą głosy opozycji⁴¹. O niestosowności zaangażowania ministra sprawiedliwości w ten proces wypowiedziała się Komisja Wenecka⁴². Troska o gwarancje procesowe, niezależny i pochodzący z gremiów sędziowskich skład organu egzekwującego odpowiedzialność, nazywaną często rozliczalnością a przede wszystkim intensywność i głębokość sporów powstających na tym tle związana jest właśnie z faktem niewypracowania powszechnie akceptowalnych kryteriów rozliczalności sędziów i ugruntowania w doktrynie przekonania, że w postępowaniu sądowym kluczowa jest ochrona praw uczestników postępowania, z czym wiąże się, i słusznie, akcentowanie znaczenia środków zaskarżenia. Na drugi plan zesła kwestia oceny działalności sędziego i wypracowania jej standardu kategoriach zdawania relacji z wykonywanej władzy.

III.

Wyróżnienie kategorii rozliczalności i oddzielenie jej od odpowiedzialności sędziów wymaga dokonania klasyfikacji ze względu na dwa kryteria: zakres podmiotowy; czyli wskazanie podmiotów pełniących rolę Agenta oraz Pryn-cypała, według terminologii charakterystycznej dla rozliczalności, a po wtóre: analizy znaczenia w konkretnym instrumencie podstawowej cechy rozliczalności – to jest zdawania relacji ze sposobu i efektów wykonywanej władzy.

⁴⁰ Oleksandr Volvov p. Ukrainie, skarga nr 21722/11 (wyrok z 9 stycznia 2013 r.), § 109, także cytowany tam wyrok z 23 czerwca 1981 w sprawie *Le Compte, Van Leuven and De Meyere* p. Belgii, skargi nr 6878/75, 7238/75.

⁴¹ Opinia nr 10 nt. Council for the Judiciary at the service of society (2007), par. 19 [za:] *Judicial Accountability...*, s. 36.

⁴² Final Opinion on the Revised Draft Constitutional Amendments on the Judiciary of Albania, CDL-AD(2016)009 (2016) par. 31, 33, także: interim Opinion, CDL-AD(2015)045, par. 62, 71, 80, 82 [za:] *Judicial Accountability...*, s. 37.

Biorąc pod uwagę pierwsze kryterium, wyróżnić można dwie formy rozliczalności ze względu na podmiot, który zobowiązany jest do składania owej relacji. Pierwszym z nich jest władza sądownicza rozumiana instytucjonalnie. Zobowiązana jest do złożenia relacji za organizację wykonania powierzonych władzy, w tym samoregulację i egzekwowanie wyznaczonych w jej ramach standardów orzekania. Na poziomie instytucjonalnym pojawia się w ostatnich latach problem rozliczania także z efektywności działania wymiaru sprawiedliwości; tak jak każda inna gałąź sprawowanej w państwie władzy – jest ona obowiązana do złożenia relacji i raportu ze swojego działania. Podmiotem uprawnionym do odebrania owej relacji są obywatele, w imieniu których władza jest realizowana, często za pośrednictwem władzy ustawodawczej, sprawującej funkcję kontrolną⁴³. Taką funkcję ma spełniać w polskim systemie m.in. informacja o działalności Sądu Najwyższego, składana corocznie przez Prezesa SN Prezydentowi, Krajowej Radzie Sądownictwa oraz Sejmowi i Senatowi, zgodnie z art. 5 ustawy o Sądzie Najwyższym⁴⁴. Informacja ta stanowi raport o działaniach SN, w szczególności z wykonania funkcji orzeczniczej, a także istotnych problemach, jakie wynikają w trakcie stosowania prawa, nie przeprowadza się w parlamencie na jej temat głosowania, natomiast jest przedmiotem debaty. Z kolei informację o działalności sądów administracyjnych przedstawia Prezydentowi, a także Krajowej Radzie Sądownictwa, Prezes Naczelnego Sądu Administracyjnego (art. 15. § 1 ustawy o sądach administracyjnych⁴⁵)⁴⁶. W polskiej praktyce zatem relacja o sprawowaniu władzy dotyczy sądownictwa administracyjnego oraz Sądu Najwyższego – nie ma natomiast tego rodzaju relacji w odniesieniu do Agenta, jakim są w tej relacji sądy powszechne, a także sądy wojskowe.

Koncepcja rozliczalności instytucjonalnej modelowo prowadzi do rozliczenia władzy sądowniczej z efektywności, w tym czasu i jakości procedur oraz wyników rozstrzygania spraw powierzonych jej w ramach wykonywa-

⁴³ Wydatki i przychody w części odpowiadającej sądom powszechnym są kontrolowane pod kątem oceny wykonania ustawy budżetowej przez Najwyższą Izbę Kontroli. Por. Wykonanie budżetu sądów powszechnych 2018, <https://www.nik.gov.pl/plik/id,20717.pdf> (10.01.2020).

⁴⁴ Ustawa z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. 2019, poz. 825).

⁴⁵ Dz.U. 2002, nr 153, poz. 1269.

⁴⁶ Informacja taka jest z mocy art. 46 § 2 ust 2 ustawy o sądach administracyjnych rozpatrywana przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego.

nych funkcji. Rozliczenie takie dotyczy sposobu administrowania sądami, ale także samego działania w ramach wymiaru sprawiedliwości. Jest rzeczą oczywistą, że tego rodzaju rozliczenie wywołuje znaczne kontrowersje i trudności w odnalezieniu właściwych parametrów owej efektywności. Choć trudno zakwestionować podstawową zasadę, że wszystkie wydatki publiczne, w tym na utrzymywanie aparatu władzy sądowniczej, powinny być ponoszone w sposób efektywny i jawny, to efektywność rozstrzygania sporów i gwarantowania praw człowieka jest mało wymierna, dlatego też niezwykle trudno byłoby ująć ją w miary kwantytatywne⁴⁷. Jak skonstatował sędzia Spigelman, cytując Alberta Einsteina: „nie wszystko co się liczy może być policzone”, a rezultaty działania wymiaru sprawiedliwości mogą być oceniane jedynie przy zastosowaniu wskaźników jakościowych. Jakość i sprawiedliwość decyzji sędziowskiej nie podlegają obiektywizacji wskaźnikami – mogą być jedynie osądzone – a nie policzone⁴⁸, jak jest to możliwe w wielu aspektach służby publicznej, jak ochrona zdrowia albo edukacja.

Drugim Agentem, w relacji rozliczalności władzy sędziowskiej, jest jednak sąd (sędzia orzekający), realizujący władzę w procesie orzekania. Sędzia zobowiązany jest w proponowanym modelu rozliczalności do zdania relacji z wykonania władzy – a zatem z rozstrzygnięcia sprawy i motywów, które rozstrzygnięcie zdeterminowały. Zachowania sędziowskie spoza procesu orzekania winny być oceniane i osądzone w ramach odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego, ale nie sposób oczekiwać, aby stały się przedmiotem rozliczenia w ramach relacji ze sprawowaniem powierzonych władzy, ta kategoria dotyczy wyłącznie aktów jej sprawowania: to jest orzeczeń i procedowania w ramach wymierzania sprawiedliwości. Rozliczalność w tym wymiarze realizowana jest w relacji bezpośredniej: między Agentem, którym jest sąd orzekający a obywatelami. Należą do tej kategorii przede wszystkim instrumenty związane z zasadą otwartości i transparentności działania sądów, gwaran-

⁴⁷ J.J. Spigelman, *Judicial Accountability and Performance Indicators*, 10.05. 2001, 1701: The 300th Anniversary of the Act of Settlement, Vancouver, British Columbia, Kanada.

⁴⁸ „Not everything that counts can be counted. Some results or outcomes are incapable of measurement. They can only be judged in a qualitative manner. Justice, in the sense of fair outcomes arrived at by fair procedures, is, in its essential nature, incapable of measurement. (...) Justice, in the sense of fair outcomes arrived at by fair procedures, can only be judged. It cannot be measured”. Ibidem.

cje jawności rozprawy, to jest umożliwienia publiczności obserwowania ich, także szeroki dostęp mediów i transmisji procesów budzących zainteresowanie, utrwalanie przebiegu rozpraw oraz publiczny i łatwy dostęp do akt sądowych i publiczne udostępnianie orzeczeń – zatem wszystko co może uczynić to co się dzieje w sądzie jawnym, ale także zrozumiałym dla obywateli. Jak podkreśla się w orzecznictwie i jurysprudencji, „sprawiedliwości nie tylko powinno stać się zadość, ale także w sposób oczywisty i bez żadnych wątpliwości powinna być dostrzegana jako wymierzona”⁴⁹.

Jawność rozprawy i publiczne ogłaszanie orzeczeń jest standardem koniecznym z punktu widzenia rzetelnego procesu, jako elementu prawa do sądu – stanowisko takie wielokrotnie było potwierdzane także w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Trybunał ten w wyroku wydanym przez Wielką Izbę stwierdził, że sędziowie są fundamentalnym aparatem władzy i mogą być przedmiotem krytyki nie tylko teoretycznie i ogólnie⁵⁰. Orzecznictwo ETPC wskazuje, że karanie dziennikarzy⁵¹, prawników⁵² i akademików⁵³ za raportowanie i krytykę sędziów i wydawanych przez nich orzeczeń jest niezgodne z prawem do sądu gwarantowanym przez art. 6 EKPC. Ale publiczny charakter rozprawy, jawność orzeczeń a także monitorowanie i komentowanie wymierzania sprawiedliwości stanowi zasadniczą część rozliczalności z wykonania władzy sędziowskiej. Dochodzi tu bowiem do zdawania relacji z wyniku oraz sposobu sprawowania powierzonej władzy, zwłaszcza poprzez motywowanie decyzji sądowych, tak w trakcie procesu jak i w rozstrzygnięciu, w formie ustnej – jak i pisemnego uzasadnienia.

Przyjrzyć jednak należy się realizacji i skutkom tego instrumentarium z perspektywy rozliczalności. Zdawanie szczegółowej relacji ze sposobu wykonania powierzonej władzy podlega dwóm ryzykom. Pierwsze z nich związane jest z tymi, którzy mają odbierać ową relację, uosobieniem Pryncypała, czyli obywatelami. Założenie, że obywatele mogą obserwować, w jaki spo-

⁴⁹ R v Sussex Justices; Ex parte McCarthy [1924] 1 KB 256, 259; [za:] J. Spigelman, *Seen to be done: The principle of open justice—Part 2 II*, 2000 74 Australian Law Journal, s. 1.

⁵⁰ Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 23 kwietnia 2015, *Morice pko Francji*, skarga nr 29369/10, par. 131.

⁵¹ Wyrok ETPC z 14 lutego 2008, *July and SARL Libération pko Francji*, skarga nr 20893/03.

⁵² Wyrok ETPC (Wielka Izba) z 23 kwietnia, op.cit.

⁵³ Wyrok ETPC z 27 maja 2014, *Mustafa Erdoğan i inni pko Turcji*, skargi nr 346/04, 39779/04.

sób sprawowany jest wymiar sprawiedliwości, jest w praktyce realizowane w sposób ograniczony – zazwyczaj obserwatorami są strony oraz osoby zainteresowane pośrednio rozstrzygnięciem, a zatem mało obiektywne w swoim oglądzie i mało świadome swojej roli powierzającego. Pewną funkcję pełnią w tym zakresie organizacje pozarządowe, będąc obserwatorami, a niekiedy uczestnikami procesów, jest to jednak znikomy odsetek spraw sądowych. Sprawowanie wymiaru sprawiedliwości *ab casu ad casum*, czyli zasadnicza część sprawowania władzy sądowniczej – obserwowane są współcześnie marginalnie i za pośrednictwem mediów. Z uwagi jednak na zmianę statusu mediów i walkę o uwagę odbiorców (oglądalność) za cenę fabularyzacji oraz subiektywizowania przekazu, prasa ma tendencję do wyostrzania treści oraz formy relacji⁵⁴. Staje się ona za pośrednictwem mediów już nie obiektywnym sprawozdaniem ze sprawowania władzy – a opowieścią z tezą, często o zabarwieniu sensacyjnym, jak to ujął J. Spigelman – „penetrującą populistyczną mitologię”. Nieznaczna tylko korektę wywołują w tej mierze regulacje prawne; w warunkach polskich ryzyko deformacyjnego oddziaływania prasy na społeczną percepcję działalności sądów minimalizuje ustawodawca poprzez przepisy ustawy – Prawo prasowe, w szczególności w art. 6 zobowiązuje ją do prawdziwego przedstawiania omawianych zjawisk, zaś art. 13 ust 1 zakazuje publikowania w prasie opinii co do rozstrzygnięcia w postępowaniu sądowym przed wydaniem orzeczenia w I instancji⁵⁵.

Drugie ryzyko związane jest z działaniami sądu, pełniącego w relacji rozliczalności Agenta; ma on bowiem do dyspozycji dużo środków, aby swoją relację z wykonania władzy rozstrzygania sprawy oraz sposobu jej prowadzenia uczynić przekonującą – choć nie zawsze w pełni obiektywnie sprawozdając swoje działania władcze. Stosowanie prawa staje się bowiem w relacji rozliczalności sytuacją komunikacyjną, w której wiele czynników ma wpływ na treść odbieranego przekazu. Innymi słowy – funkcja i instrumentarium perswazyjne mogą skutecznie zamaskować relację z istotnych elementów działania

⁵⁴ Szerzej: J. Sobczak, *Dziennikarz sprawozdawca sądowy. Dylematy i zasadzki*, [w:] *Media i sądy pro bono et malo. Wzajemne relacje w służbie demokratycznego państwa prawa*, red. B. Godlewska-Michalak, Warszawa 2008, s. 16 i n., J. Bralczyk, J. Wasilewski, *Wizerunek sądu i sędziów stan obecny, przyczyny, perspektywy*, [w:] *ibidem*, s. 43, 47, 54–56.

⁵⁵ Ustawa z 26 stycznia 1984 Prawo prasowe (t.j. Dz.U. 2018, poz. 1914). Szerzej m.in. J. Sobczak, *op.cit.*, s. 19, 22–30.

władczego sądu. Tak więc sąd zdając relację panuje nad przekazem w sposób niemal całkowity; instytucjonalny autor relacji jest narratorem nie tylko wszechwiedzącym, ale i wszechmogącym co do zarządzania informacjami i argumentami. Warunki relacji są także bardzo specyficzne – jest to sytuacja zachodząca w szczególnie sformalizowanym środowisku, determinującym formę ale i w znacznej mierze treść relacji. Należy pamiętać przy tym, że uzasadnienia większości zaskarżalnych decyzji sądowych powstają nie tylko w celu przedstawienia motywacji podjętych decyzji dla podsądnych i pozostałych zainteresowanych, ale także z intencją obrony stanowiska wobec sądu odwoławczego. Instancyjność postępowania, jako proces identyfikowania i naprawiania błędów w rozstrzyganiu spraw, powoduje, że sąd niższej instancji przedstawia swoje stanowisko, argumentując, że jest zgodne z prawem i logiką, oceną moralną i doświadczeniem życiowym, ale także dotychczasową linią orzecznictwa, co może powodować, że prawdziwe motywacje zostaną ukryte za przekazem, który zdaniem autora sąd II instancji chce otrzymać, aby uznać rozstrzygnięcie za wydane zgodnie z prawem. Jednak kontrola instancyjna nie jest relacją z Pryncypałem – a zatem powstaje ryzyko, że to sąd odwoławczy stanie się pierwszoplanowym odbiorcą w miejsce tych, którzy dokonali powierzenia władzy.

W tych okolicznościach relacja sądu w komunikacji z odbiorcą obarczona jest szczególnymi czynnikami szumu semantycznego. Nadawca (sąd) ma możliwość, aby swój przekaz pozornie zobiektywizować, na przykład dokonując ustaleń stanu faktycznego albo wykładni norm opierając się na wybranych przez siebie okolicznościach i interpretacjach, ukrywając inne, mniej odpowiednie dla wybranego aktu władzy – rozstrzygnięcia. Po drugie, istotnym czynnikiem może być specyfika języka prawniczego i prawnego, używanego w uzasadnieniach orzeczeń sądowych, czyniąca relację niezrozumiałą dla czytelnika. Po trzecie zaś sąd, jako autor, ma z przyczyn wcześniej wymienionych naturalną pokusę zastosowania argumentacji zmierzającej do wykazania sylogizmu i wynikającego zeń prawnego nakazu konkretnego rozstrzygnięcia – a nie wskazania rzeczywistych motywów dokonanego aktu władzy. „Prawo tak nakazuje”, a co zgodne z prawem nie może być wadliwe – to argument ostateczny w takim paradygmacie, ale przecież nie jedyny i nie uniwersalny, maskuje przy tym okoliczność, że rozstrzygnięcie jest indywidualnym aktem władczym, który domaga się uzasadnienia także na poziomie

wolitywnym, aby dać szansę nie tylko na perswazję, ale także odebranie autentycznej i prawdziwej relacji z tego, co się w trakcie rozstrzygnięcia wydarzyło w zakresie powierzonej władzy.

IV.

W świetle poczynionych obserwacji i podjętych prób klasyfikacji uprawniona jest konkluzja, że rozliczalności władzy sędziowskiej szukamy nie tam, gdzie istotnie ona może wystąpić. Formy odpowiedzialności sędziowskiej, choć zaliczane są zwykle do instrumentów rozliczalności w istocie pełnią funkcję jedynie egzekwowania konsekwencji za działania dotyczące nadużycia lub złego wykonania władzy. Nie musi ona być – i najczęściej nie jest – związana z uzyskaniem relacji ze sposobu wykonywanej władzy w warunkach wiarygodnego, obiektywnego raportowania i odbierania owego raportu w stosunku charakterystycznym dla rozliczalności – czyli między Pryncypałem powierzającym władzę a Agentem, który ją wykonuje.

Zarazem obawy wobec rozliczalności formułowane z powodu zagrożenia dla niezawisłości, dotyczą w istocie rozmaitych form odpowiedzialności, którą należy od rozliczalności odróżnić. Jakkolwiek relacja ta jest zarysowana dość wyraźnie, to brakuje w tych formach najistotniejszego elementu rozliczalności – zdania relacji ze sprawowania władzy i rozważenia tej relacji przez pryncypała w warunkach nie obrony swojego stanowiska przed zarzutami, a jedynie dla samego zdania raportu z wykonanej i powierzonej władzy. Tak rozumiana rozliczalność zasługuje na odrębną refleksję i stworzenie modelowych ram jej realizowania.

Literatura

- Achen C., Bartels L.M., *Blind Retrospection: Electoral Responses to Droughts, Flu and Shark Attacks*, Boston 2002.
- Ashworth S., *Electoral Accountability: Recent Theoretical and Empirical Work*, „Annual Review of Political Science” 2012, vol. 15.
- Berry C.R., Howell W.G., *Accountability and Local Elections: Rethinking Retrospective Voting*, „The Journal of Politics” 2007, vol. 69, No. 3.

- Cappelletti M., *Who Watches the Watchmen?* [w:] *Judicial Independence: The Contemporary Debate*, red. S. Shetreet, J. Deschêness, Martinus Nijhoff Publishers 1984.
- Colbran S., *The Limits of Judicial Accountability: The Role of Judicial Performance Evaluation*, „Legal ethics” 2003, No. 6 (1).
- Democracy, Accountability, and Representation*, red. A. Przeworski, S. Stokes, B. Manin, New York: Cambridge University Press 1999.
- Dyzenhaus D., *Judging the Judges, Judging Ourselves: Truth, Reconciliation and the Apartheid Legal Order*, Hart Publishing 1998.
- Geyh C., *Judicial Independence, Judicial Accountability and the Role of Constitutional Norms in Congressional Regulation of the Courts*, „Indiana Law Journal” 2003, vol. 78: Iss. 1, <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol78/iss1/7> (10.01.2020).
- Graver H.P., *Judges against Justice: On Judges When the Rule of Law is Under Attack*, Springer 2015.
- Lenz G., *Follow the Leader: How Voters Respond to the Politicians' Performance and Policies*, Chicago University Press 2012.
- Molitero J.E., Berdisová L., Čuroš P., Mazúr J., *Independence without Accountability: the harmful consequences of EU policy toward Central And Eastern European Entrants*, „Fordham International Law Review” 2018, vol. 42, Iss. 2.
- Parliament. Legislation and Accountability*, red. D. Horne, A. le Sueur, Hart Publishing 2016.
- Quirk W.J., Bridwell R.R., *Judicial Dictatorship*, New Brunswick, New Jersey 2015.
- Shetreet S., *Judicial Accountability: A Comparative Analysis of the Models and the Recent Trends*, „International Legal Practitioner” 1986, vol. 11, Iss. 2.
- Sobczak J., *Dziennikarz sprawozdawca sądowy. Dylematy i zasady*, [w:] *Media i sądy pro bono et malo. Wzajemne relacje w służbie demokratycznego państwa prawa*, red. B. Godlewska-Michalak, Warszawa 2008.
- Stolz P., *Judging Judges: The Investigation of Rose Bird and the California Supreme Court*, New York 1981.
- The Oxford Handbook of Public Accountability*, red. M. Bovens, R.E. Goodin, T. Schillemans, Oxford University Press 2014.
- Thompson Jr.F., Pollitt D.H., *Impeachment of Federal Judges: An Historical Overview*, „North Carolina Law Review” 1970, vol. 49, <http://scholarship.law.unc.edu/nclr/vol49/iss1/9> (12.01.2020).
- Waldron J., *Accountability: Fundamental to Democracy*, „New York University School of Law, Public Law Research Paper” 2014, No. 14–13, <https://ssrn.com/abstract=2410812> (10.01.2020).
- Yusuf H.O., *Transitional Justice, Judicial Accountability and the Rule of Law*, Routledge 2010.